

Narodowy Bank Polski
Generalny Inspektorat
Nadzoru Bankowego

NADZORCZE REKOMENDACJE OSTROŻNOŚCIOWE A, B, C

z dnia 3 marca 1997 r.

Warszawa, 1997 r.

N a r o d o w y B a n k P o l s k i
Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego

NB/ZPN/218/97 **Warszawa, 1997-03-03**

Prezesi banków
wszystkich

Działalność bankowa jak każda działalność w gospodarce rynkowej, szczególnie w okresie transformacji, podlega ciągłym zmianom. Pojawiają się nowe produkty i usługi bankowe oferowane klientom. Wzrasta świadomość wielu ryzyk i konieczności zarządzania tymi ryzykami przez wszystkie podmioty rynkowe. Wzrasta konkurencja pomiędzy bankami. Banki konkurując pomiędzy sobą starają się pozyskiwać nowych klientów oferując im nowe produkty. Produkty te jak np. instrumenty pochodne posiadają nowe charakterystyki ryzyka, mogą im towarzyszyć pewne niebezpieczeństwa. W celu podwyższania rentowności banki angażują się w duże przedsięwzięcia. Przedsięwzięciom tym towarzyszy ryzyko utraty znacznej części kapitału w przypadku jakichkolwiek problemów.

Banki muszą być świadome tych wszystkich ryzyk i umiejętnie nimi zarządzać. Największa odpowiedzialność leży po stronie Kierownictw tych instytucji.

Przedłużający się okres prac legislacyjnych wokół ustawy Prawo bankowe a z drugiej strony bardzo dynamiczny rozwój i unowocześnianie naszych banków powodują, iż Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego uznał za konieczne przedstawienie naszej filozofii nadzorczej opartej na doświadczeniach prac i zaleceń Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego, dyrektyw Unii Europejskiej, rozwiązań proponowanych bankom przez podmioty regulacyjne z USA, Niemiec i Wielkiej Brytanii.

Od wszystkich banków oczekuje się przestrzegania tych Rekomendacji.

GENERALNY INSPEKTOR
Nadzoru Bankowego
/ - /
Ewa Śleszyńska-Charewicz

NARODOWY BANK POLSKI
GENERALNY INSPEKTORAT NADZORU BANKOWEGO

REKOMENDACJA *A*

z dnia 3 marca 1997r.

DOTYCZĄCA ZARZĄDZANIA RYZYKAMI TOWARZYSZĄCYMI TRANSAKCJOM POCHODNYM ZAWIERANYM PRZEZ BANKI

Warszawa, 1997 r.

Wstęp

Niniejsze rekomendacje dostarczają. pewne wskazówki w zakresie zarządzania ryzykiem związanym z instrumentami pochodnymi.

Transakcje pochodne prowadzone przez banki w krajach wysoko rozwiniętych w warunkach ustabilizowanej gospodarki rynkowej przedstawiają względnie małą. część ogólnego ryzyka kredytowego, płynnościowego i operacyjnego, na które większość banków jest zwykle narażona. Jednakże, z powodu ich złożoności, wiele banków zaangażowanych w instrumenty pochodne wypracowało zaawansowane podejście w zarządzaniu tymi tradycyjnymi typami ryzyka.

Popularność tych instrumentów wynika z wielu czynników miedzy innymi: umożliwiają redystrybucję ryzyka w kierunku tych podmiotów, które chcą je przejąć i nim zarządzać, mogą ograniczyć skutki wahań cenowych, mogą pozwolić lepiej zarządzać płynnością, mogą być pomocne przy prognozowaniu stawek, stóp, kursów i cen w przyszłości tym samym umożliwiając lepsze i skuteczniejsze zarządzanie ryzykami w banku.

Musimy jednak pamiętać także o licznych niebezpieczeństwach, które mogą. zagrażać bankom wchodzącym w tego typu transakcje, jak np.:

- instrumenty te choć same nie powodują zaburzeń rynkowych mogą przyczyniać się do ich wzmacniania,
- przy transakcjach pochodnych występuje dźwignia znacznie wzmacniająca korzystne ale i niekorzystne tendencje; przy niektórych transakcjach np. opcjach wysokość dźwigni jest trudna do przewidzenia, co stanowi dodatkowe zagrożenie,
- natura jak i profil ryzyka pewnych instrumentów jest bardzo skomplikowana a zmiany cenowe mogą. występować w szerokich pasmach,
- towarzyszące im ryzyka są podobne do ryzyk dla innych produktów, jednakże występuje tu szereg ryzyk prawnych, które mogą narażać na praktycznie nieograniczone straty. Na świecie nie ma zgodności np. co do uwzględniania różnych rodzajów nettingu.
- występować może silne ryzyko zarażenia, bowiem wzajemne roszczenia kontrahentów opiewają na bardzo wysokie kwoty, istnieje niewiele podmiotów tzw. market makers, stąd w przypadku upadłości jednego z nich kontrakty stają się niemożliwe do wyegzekwowania,
- istnieją różne regulacje prawne i ostrożnościowe w różnych krajach, co powoduje że pojawiają się problemy z adekwatną. sprawozdawczością, wyceną, itd.

Niniejsze rekomendacje odzwierciedlają takie podejścia i w ten sposób, przedstawiają ostrożnościowe procedury dla zarządzania ryzykiem. Tym samym, winny być one, w jak największym zakresie, zastosowane do wszystkich obszarów ryzyka działalności bankowej.

Zdaniem Generalnego Inspektoratu Nadzoru Bankowego ryzyko towarzyszące prowadzeniu transakcji pochodnych przez banki jest na obecnym etapie wysokie. Jest to

związane z bardzo wieloma czynnikami do których można zaliczyć np.: brak podstawowych regulacji prawnych w tym zakresie, brak pełnej wymienialności waluty krajowej, niewystarczający rozwój rynków instrumentów podstawowych, brak wystarczającej płynności, brak przygotowania i wiedzy banków w tym zakresie, itd.

Niniejsze rekomendacje nie przesądzają oczywiście o legalności prowadzenia tego typu transakcji na rynku polskim.

Zalecenia w niniejszym dokumencie przedstawiają jedynie ostrożnościowe podejście, które umożliwi bankowi prowadzenie operacji na finansowych instrumentach pochodnych w sposób bezpieczny.

Dodatkowo należy pamiętać, że ryzyko kredytowe towarzyszące transakcjom zostanie w najbliższym czasie skwantyfikowane przez GINB i włączone do kalkulacji współczynnika wypłacalności. Szczególnie wysokie obciążenia będą towarzyszyły transakcjom zawieranym przez banki na okres powyżej 1 roku.

O ile banki zdecydują się na stosowanie tych instrumentów zaleca się przeprowadzanie transakcji jedynie w celach zabezpieczających określone pozycje i ryzyka w banku.

Zdaniem GINB pieniędzmi deponentów nie wolno spekulować, szczególnie przy wykorzystaniu wysoko lewarowych instrumentów pochodnych.

Banki muszą jednocześnie rezerwować część swoich środków kapitałowych do pokrywania ewentualnych strat. Docelowo może pojawić się konieczność wydzielenia dodatkowego kapitału w tym celu.

Przedstawiona tu pewna filozofia nadzorcza w zakresie instrumentów pochodnych wskazuje na odpowiedzialność Zarządu w zakresie opracowania stosownych zasad i procedur nadzór obrotu, opracowanie zasad rachunkowości (natychmiast wykazującej ewentualne poniesione straty, zgodnie z koncepcją marking to market), kontrole i nadzór, zabezpieczanie kapitału, unikanie przekroczeń dużych koncentracji.

Zdaniem GINB świadomość ryzyka i konieczność zabezpieczania się przed nim zarówno ze strony banków jak i innych uczestników rynków będą powodowały rosnące zainteresowanie tymi produktami.

Oczekuje się, że wszystkie banki zaangażowane w transakcje pochodne będą przestrzegały niniejszych zaleceń.

Definicje

Transakcja pochodna – rozumiana jest jako transakcja związana z instrumentami finansowymi, których wartość zależy od lub stanowi pochodną ruchów (zmian) cenowych jednego lub kilku instrumentów bazowych (jak np. waluty, towary, papiery wartościowe, indeksy, stopy procentowe lub jakiekolwiek ich kombinacje).

Transakcje pochodne mogą być zawierane:

a) za pośrednictwem uznanych i renomowanych giełd tych transakcji, zarówno krajowych jak i światowych - transakcje zawierane na giełdzie podlegają standaryzacji i nadzorowi izby rozliczeniowej giełdy (poprzez systemy marż i depozytów zabezpieczających). Transakcje zawierane na giełdzie są zwykle krótkoterminowe oraz bardziej zrozumiale i przejrzyste dla uczestników rynku,

b) bezpośrednio pomiędzy kontrahentami (obrót pozagiełdowy - **OTC**) - transakcje takie nie posiadają wystandaryzowanych warunków na jakich są zawierane. Strony uzgadniają warunki stosownie do swoich potrzeb.

Kierownictwo banku - Zarząd, Rada banku

REKOMENDACJE

A. NADZÓR KDEROWNICTWA.

Banki, zaangażowane w transakcje pochodne powinny posiadać efektywny nadzór ze strony kierownictwa banku, zapewniający iż działalność na tym obszarze jest prowadzona w sposób rozsądny i bezpieczny, a także jest zgodna z ogólna filozofią zarządzania ryzykiem i strategią banku.

Przed rozpoczęciem jakiejkolwiek działalności banku na rynku transakcji pochodnych zaleca się ustalenie i przeanalizowanie wszelkich prawnych aspektów związanych z wejściem banku na te rynki jak i legalnością przeprowadzania operacji w kontekście obowiązującego prawa.

a) Przed zaangażowaniem się w działalność na rynku transakcji pochodnych, kierownictwo banku powinno zadbać o stworzenie odpowiednich procedur operacyjnych i systemów kontroli ryzyka.

b) Jakakolwiek działalność na rynku instrumentów pochodnych powinna zostać zaakceptowana przez odpowiedni szczebel kierownictwa banku.

c) Propozycje przedsięwzięć transakcji pochodnych powinny zawierać, w zestawie minimalnym:
   - Opis odpowiednich produktów finansowych, rynków i strategii gospodarczej;
   - Kosztorys utworzenia rozsądnego i efektywnego systemu zarządzania ryzykiem, przyciągnięcia i utrzymania fachowej kadry z doświadczeniem w transakcjach pochodnych;
   - Analizę zasadności proponowanej działalności w zależności od kondycji finansowej banku i poziomu kapitału;
   - Analizę ryzyka jakie może powstać w wyniku tej działalności;
   - Procedury, jakie bank zastosuje do mierzenia, monitorowania i kontrolowania ryzyka;
   - Odpowiednie zasady księgowe, w tym zasady wyceny produktów;
   - Analizę jakichkolwiek ograniczeń prawnych związanych z przeprowadzaniem transakcji pochodnych.

d) Kierownictwo banku powinno wziąć pod uwagę wszystkie dostępne zasoby (materialne, techniczne, kadrowe) potrzebne do wejścia na rynek instrumentów pochodnych. Powinno również dopilnować, by sytuacja finansowa instytucji i doświadczenie zawodowe wyznaczonego personelu byty odpowiednie do zaproponowanej działalności.

e) Każda znacząca zmiana w tej działalności lub jej nowy zakres, dokonana już po wejściu banku na rynek instrumentów pochodnych, powinna zostać zaakceptowana przez odpowiedni szczebel kierownictwa banku.

f) Banki które chcą wejść na rynek jako użytkownicy końcowi powinny dopilnować, by organy nadzorcze banku zrozumiały i zaakceptowały techniki zarządzania ryzykiem i procedury sprawozdawcze, które będą użyte odpowiednio.

g) Banki wchodzące na rynek transakcji pochodnych jako dealerzy powinny dopilnować, aby organy nadzorcze zrozumiały potencjalną koncentrację ryzyka, oraz celowość proponowanej działalności w świetle strategii i celów przyjętych przez kierownictwo.

Kierownictwo banków, działających jako dealerzy instrumentów pochodnych, powinno stworzyć procedury zapewniające właściwe zrozumienie sensu ryzyka tych produktów przez wszystkich kontrahentów banku.

h) Banki działające jako dealerzy czy tzw. współtwórcy rynku winni być przygotowani na znacznie bardziej szczegółowe i częstsze weryfikacje kontrolne ze strony służb kontroli zewnętrznej.

I. Polityka i procedury na piśmie

Bank powinien mieć, opracowaną w formie pisemnej, całościową politykę i procedury zarządzania instrumentami pochodnymi.

Kierownictwo banku powinno dokonywać przeglądu aktualności tej polityki i procedur, w odniesieniu do działalności banku i sytuacji na rynku, rozważając zakres, wielkość i złożoność działalności banku na rynku instrumentów pochodnych.

a) Polityka i procedury banku dotyczące zarządzania instrumentami pochodnymi mogą być częścią większej polityki banku i zestawu procedur, dotyczących zarządzania ryzykiem finansowym, działalności wobec klientów, lub/i własnej działalności handlowej. Zasady polityki i procedury powinny być opracowane w formie pisemnej i odnosić się do zarządzania ryzykiem (kredytowym, płynności, operacyjnym), problemów prawnych, wymogów kapitałowych i standardów rachunkowych.

b) W zestawie minimalnym taka polityka i procedury powinny określać:
   * Nadzór i odpowiedzialność kadry kierowniczej
   * Zakres działalności
   * Limity ryzyka
   * Miary ryzyka i procesy sprawozdawcze
   * Kontrole operacyjne

II. Monitorowanie i kontrola ryzyka ogólnego.

Kierownictwo banku zaangażowanego w transakcje pochodne powinno powołać niezależne zespoły lub osoby odpowiedzialne za mierzenie i informowanie o koncentracji ryzyka. Ta czynność powinna obejmować nadzorowanie zgodności (działalności) z polityką i limitami koncentracji ryzyka.

a) Osoby lub zespoły odpowiedzialne za funkcje monitorowania i kontroli ryzyka powinny być niezależne od zespołów, które generują ryzyko. Takie osoby lub zespoły są odpowiedzialne za rozwój i wspieranie systemów pomiarów ryzyka, tworzenie procedur aprobowania ryzyka rynkowego i kredytowego, rozwój odpowiedniej polityki kontroli ryzyka, sprawozdawczość dotyczącą koncentracji ryzyka oraz monitorowanie pozycji ryzyka banku wobec ustalonych limitów. Te osoby lub zespoły powinny mieć wystarczające doświadczenie i kompetencje by kierować bezpośrednio odpowiednimi stanowiskami oraz podejmować decyzje dotyczące transakcji, jeśli sytuacja tego wymaga. Osoba lub zespół może być częścią większego zespołu operacyjnego, nadzorczego lub zarządzania ryzykiem.

b) Bez względu na to jak usytuowane jest monitorowania ryzyka i kontrola operacyjna, personel powinien mieć odpowiednie doświadczenie oraz możliwość rozumienia i okresowego informowania kierownictwa banku o skutkach koncentracji dla instytucji. Ta funkcja winna być wsparta środkami technicznymi i finansowymi oraz obarczona odpowiednim znaczeniem i kompetencjami by zapewnić efektywną kontrolę.

III. Systemy zarządzania ryzykiem.

Banki zaangażowane w transakcje pochodne powinny posiadać spójne systemy zarządzania ryzykiem, które są proporcjonalne do zakresu, wielkości i złożoności ich działalności oraz ryzyka, które na siebie biorą.

Systemy te muszą gwarantować trafny pomiar, monitorowanie i kontrolowanie czynników wpływających na koncentracje ryzyka. Wspomniane czynniki obejmują zmiany stóp procentowych i kursów wymiany walut, ceny na rynku towarowym i kapitałowym oraz ich zmienny charakter, zmiany zdolności kredytowej kontrahentów, zmiany w płynności rynku i możliwości dużych wstrząsów na rynku.

a) Spójny system zarządzania ryzykiem obejmuje:
   * Efektywny nadzór bezpośredni kierownictwa banku;
   * Procedury określające i obliczające poziom ryzyka w czasie pozwalającym na przeciwdziałanie;
   * Limity i inne czynniki kontrolujące poziomy ryzyka, uwzględniające kredyt kontrahenta, koncentrację i inne ważne czynniki;
   * Sprawozdania dla Zarządu i Rady banku, które przedstawiają naturę i poziomy przyjętego ryzyka oraz ich zgodność z przyjętą polityką banku i wewnętrznymi limitami;
   * Procedury rewizji celem zapewnienia spójności systemów pomiaru, kontroli, sprawozdawczego i oraz ich zgodności z przyjętą polityką i procedurami.

b) Podczas określania limitów koncentracji ryzyka, kierownictwo banku winno rozważyć naturę strategii banku oraz wyniki osiągane w przeszłości, poziom dostępnych dochodów i kapitału celem pokrycia ewentualnych strat, oraz tolerancję możliwego do zaakceptowania ryzyka.

c) Taka analiza powinna być dostępna do przeglądu dla inspektorów nadzoru.

d) Kierownictwo banku lub osoby przez nie wyznaczone powinny dokonać przeglądu adekwatności ustalonych limitów i czynników kontroli, kiedy zajdą istotne zmiany w wielkości i zakresie działalności banku lub warunkach na rynku, lub gdy bank odnotuje znaczący spadek dochodów lub kapitału, który nie był przewidywany w momencie ustalania limitów i czynników kontroli.

IV. Nadzór audytorski.

Banki powinny poddać odpowiedniemu nadzorowi audytorskiemu ich działalność związaną z instrumentami pochodnymi, by zapewnić okresową identyfikację słabości kontroli wewnętrznej lub/i niewydolności systemu.

Taki audyt powinien być przeprowadzany przez kompetentnego fachowca, który zna ryzyka tkwiące w transakcjach pochodnych.

a) Audyt działalności związanej z instrumentami pochodnymi powinien być proporcjonalny do poziomu ryzyka banku i wielkości działalności.

   Dla banków - użytkowników końcowych, audyt transakcji pochodnych można połączyć z audytem zarządzania ryzykiem stopy procentowej, kursów walutowych i płynnościowym.

   Banki działające jako dealerzy potrzebują. weryfikacji wystarczającej do oceny wszelkich ryzyk występujących w tych transakcjach.

   Dla wszystkich użytkowników instrumentów pochodnych, zakres audytu powinien obejmować ocenę właściwości i adekwatności kontroli księgowości, operacyjnej, prawnej i ryzyka.

   Zakres audytu powinien także obejmować testy na zgodność z polityką i procedurami banku.

b) Jak każda efektywna weryfikacja, audyt działalności związanej z instrumentami pochodnymi powinien być przeprowadzony przez kompetentnych audytorów, niezależnych od firmy kontrolowanej, a którzy są świadomi specyfiki ryzyka występującego w tej jednostce.

   Poziom profesjonalizmu audytora powinien być zgodny z poziomem działalności i stopniem ryzyka przyjętego przez bank w odniesieniu do działalności związanej z instrumentami pochodnymi.

B. ZARZĄDZANIE RYZYKIEM KREDYTOWYM.

Zarządzanie ryzykiem kredytowym powinno odzwierciedlać normy ostrożnościowe wymagane w tradycyjnej działalności kredytowej.

Polityka i procedury winny być sformalizowane, odnosząc się do takich kwestii jak znacząca koncentracja u jednego klienta lub grupy klientów blisko powiązanych, stopień ryzyka, formy i rodzaje akceptowanych przez bank zabezpieczeń.

1. Funkcja zatwierdzania kredytu.

Aby zapewnić rozsądne i bezpieczne zarządzanie ryzykiem kredytowym towarzyszącym instrumentom pochodnym, kierownictwo banku powinno dopilnować, aby funkcja zatwierdzania kredytów była oddzielona od funkcji operacyjnej tzn. za zatwierdzanie wszystkich transakcji powinien odpowiadać personel wyższego szczebla niezwiązany z zespołem bezpośrednio zajmującym się transakcjami pochodnymi (zespół dealerski).

W ramach zespołu analiz kredytowych wydzieleni analitycy powinni być wyszkoleni w identyfikowaniu i ocenie poziomu ryzyka danej transakcji pochodnej.

a) Linie kredytowe dla instrumentów pochodnych winny być zatwierdzane przy użyciu podobnych technik jak w przypadku tradycyjnego kredytowania.

   Poszczególne linie kredytowe powinny być zatwierdzane przez właściwe osoby, aby zapewnić zgodność z celami firmy.

b) Banki które funkcjonują jako dealerzy, powinny dopilnować by personel zatwierdzający linie kredytowe dla transakcji pochodnych nie posiadał żadnych uprawnień handlowych lub by nie był odpowiedzialny przed kierownictwem zespołu dealerskiego.

c) Analiza kredytowa powinna zostać przeprowadzona przed dokonaniem transakcji.

   Analiza powinna uwzględniać te same metody jak przy udzielaniu normalnego kredytu.

d) Pion analiz kredytowych powinien umieć efektywnie analizować oraz prognozować wpływ proponowanej transakcji pochodnej na kondycję finansową klienta.

   Dostępność i wpływ technik ograniczania ryzyka kredytowego jak np. zdobywanie właściwych zabezpieczeń kredytowych powodują, że także one powinny zostać wzięte pod uwagę.

   Szczegółowe wymogi w zakresie przyjmowania i akceptacji przez bank określonych form zabezpieczeń będą wymagane w odniesieniu do kontraktów OTC.

2. Monitorowanie ryzyka kredytowego

Monitorowanie ryzyka kredytowego powinno być prowadzone przez zespół lub wyznaczoną osobę/osoby niezależne od zespołów operacyjnych.

Taki zespół powinien być odpowiedzialny za przygotowanie i regularną dystrybucję stosownych informacji.

Zespół powinien opracowywać regularne sprawozdania dla kierownictwa banku na temat ryzyka kredytowego.

Sprawozdania te powinny dostarczać zagregowanej informacji o ryzyku kredytowym banku w stosunku do danego klienta lub grupy klientów blisko powiązanych (łącznie z takimi produktami jak pożyczki, papiery wartościowe oraz inne produkty).

Zespół powinien dopilnować by odpowiedni pracownicy oraz przedstawiciele szczebla kierowniczego otrzymywały regularnie istotne informacje towarzyszące działalności związanej z instrumentami pochodnymi.

Informacje te muszą służyć podejmowaniu właściwych decyzji inwestycyjnych.

a) Każda duża koncentracja u pojedynczego klienta lub grupy klientów blisko powiązanych a która jest znacząca w odniesieniu do wielkości kapitału, winna być przedmiotem polityki ryzyka kredytowego banku.

   Kierownictwo banku powinno utworzyć wewnętrzne limity, które są ostrożne z punktu widzenia sytuacji finansowej banku, doświadczenia personelu i kierownictwa.

   Limity takie powinny znaleźć się w polityce i procedurach banku.

b) Zarząd powinien otrzymywać sprawozdania, które dokumentują wykorzystanie linii przez dużych klientów i nowe kontrakty.

   Takie sprawozdania powinny łączyć koncentrację ryzyka kredytowego wynikającego z instrumentów pochodnych z innymi formami ryzyka kredytowego, jakie mógłby ponosić bank w stosunku do danego klienta.

c) Bank powinien mieć określone zasady współpracy z firmami brokerskimi pośredniczącymi w zawieraniu transakcji na tych rynkach.

d) W ramach zarządzania ryzykiem kredytowym bank powinien określić i zatwierdzić listę podmiotów (wraz ze stosownymi limitami), z którymi zamierza prowadzić współpracę przy zawieraniu transakcji pochodnych, w tym w szczególności:
   - rodzaje klientów
   - firmy brokerskie
   - inne banki współpracujące
   - giełdy i izby rozliczeniowe

e) Bank powinien posiadać opracowane wcześniej plany awaryjne na wypadek zdarzeń mogących negatywnie wpłynąć na sytuację banku (np. na skutek niewypłacalności klienta, brokera, upadłości czy likwidacji, załamania rynku, itd.)

   Metodologia jaką przyjmuje bank do pomiarów i monitorowania ryzyka kredytowego powinna być kontrolowana przez personel niezależny od zespołu dealerskiego.

   Tak jak w przypadku metodologii wykorzystanej do pomiarów wartości według cen rynkowych i potencjalnej koncentracji ryzyka jest ważne, by założenia i zmienne użyte w takich modelach byty aktualne.

   Okresowe uaktualnianie powinno być integralną częścią tego procesu.

3. Pomiar ryzyka kredytowego

a) W zakresie pomiaru ryzyka kredytowego jak i stosownego obciążania funduszy własnych banki stosują metodologię podaną przez Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego odrębnie.

4. Ryzyko rozliczeniowe.

a) Kierownictwo banku powinno ustanowić limity i procedury monitorujące koncentrację ryzyka rozliczeniowego. Ryzyko rozliczeniowe może być określone jako ryzyko, które stoi przed bankiem jeśli bank wypełnił swoje zobowiązania z umowy ale jeszcze nie otrzymał za to zapłaty od kontrahenta. Horyzont czasowy ryzyka rozliczeniowego jest zwykle bardzo krótki (mniej niż 24 godziny).

b) Limity ryzyka rozliczeniowego powinny brać pod uwagę współczynnik wypłacalności, wydajność operacji oraz profesjonalizm analizy kredytowej. Ponieważ ryzyko rozliczeniowe staje się ryzykiem kredytowym jeśli kontrahent nie wywiąże się ze zobowiązania, umiejętność kierownictwa banku do ograniczenia tego ryzyka może być czynnikiem kluczowym, określającym limity rozliczeniowe.

c) Sprawozdania monitorujące powinny dostarczać dostatecznych szczegółów do określenia ryzyka kredytowego powstającego w wyniku ryzyka rozliczeniowego.

d) Wiarygodność kredytowa kontrahenta powinna być oceniana okresowo w czasie trwania transakcji pochodnej.

W banku muszą być dostępne do wglądu inspektorów nadzoru dokumenty wskazujące na cykliczne przeprowadzanie takich analiz.

C. ZARZĄDZANIE PŁYNNOŚCIĄ.

Kierownictwo banku powinno ustanowić efektywną kontrolę ryzyka utraty płynności wynikającego z operacji na rynku instrumentów pochodnych.

Wdrożona powinna zostać polityka ukierunkowanego zróżnicowania wobec znanych lub potencjalnych problemów płynnościowych.

Bank powinien mieć politykę płynnościową celem formalnego zarządzania ryzykiem niedopasowania w przepływach pieniężnych wynikających z działalności związanej z instrumentami pochodnymi.

Banki powinny posiadać zarządcze systemy informacyjne, które pozwalają na codzienne monitorowanie pozycji płynnościowych.

a) W odniesieniu do finansowych instrumentów pochodnych ryzyko utraty płynności ma dwie formy; płynność rynku/produktu oraz przepływ pieniężny.

Jeśli aktywność na rynku jest niewystarczająca lub ceny nie są osiągalne bank ryzykuje straty z powodu swojej niezdolności do wyjścia lub odwrócenia pozycji.

Ta niezdolność do wypełnienia zobowiązań gdy staną się wymagalne, po akceptowalnej cenie stanowi ryzyko strat.

b) Zarządzanie ryzykiem utraty płynności związanym z operacjami pochodnymi powinno być integralną częścią codziennych operacji, jak również plany alternatywne i proces planowania płynności.

Głębokość i formalizm systemów zarządzania kierującego tym ryzykiem winny odzwierciedlać wielkość i złożoność przedsięwzięć oraz ogólną płynność banku.

c) Współdziałanie dealera i kierownictwa są bardzo ważne w okresach braku płynności.

Polityka w której dealer przekazuje sygnały wczesnego ostrzegania do zespołu kontroli ryzyka jest nieodzowna.

Na poziomie minimum, dealerzy powinni rutynowo informować o przypadkach niezwykle szerokiej rozpiętości (cen, kursów) i nieobecności stałych uczestników rynku.

d) Wspomniane uprzednio limity do kontroli ryzyka utraty płynności także powinny pomóc w zróżnicowaniu przepływów pieniężnych oraz uniknięciu koncentracji ryzyka w poszczególnych okresach, w poszczególnych walutach, produktach lub wokół konkretnych klientów.

e) Banki powinny szczególnie uważnie szacować ryzyko wejścia w warunki umów ich transakcji pochodnych, które obejmują zabezpieczenia pozwalające kontrahentowi na rozwiązanie umowy lub likwidację niezrealizowanych transakcji w chwili pogorszenia kondycji finansowej banku.

Nawet bez takich zabezpieczeń, kontrahenci mogą zażądać od banku który przeżywa realne lub spodziewane kłopoty, odwrócenia transakcji pochodnych zanim zostaną zamknięte.

Polityka banku powinna przewidywać, jak takie żądania będą traktowane, ponieważ w każdej sytuacji wcześniejsze zakończenie umowy może zakończyć się nieplanowanym wypływem gotówki i potencjalnymi problemami z płynnością w najmniej korzystnym czasie.

f) Informacje odzwierciedlające obecne i przyszłe przepływy pieniężne z transakcji pochodnych powinny być dołączone do całościowego procesu zarządzania płynnością i planów finansowania w nagłych wypadkach.

D. ZARZĄDZANIE RYZYKIEM OPERACYJNYM I SYSTEMOWYM .

Kierownictwo banku powinno zapewnić właściwy przydział środków (osobowych i finansowych) do wspierania i podtrzymania rozwoju operacyjnego i systemowego.

Zaawansowanie systemów wsparcia i możliwości operacyjne powinny być adekwatne do wielkości i złożoności przedsięwzięć z użyciem instrumentów pochodnych.

a) Celem zapewnienia efektywnej analizy transakcji, właściwej oceny ryzyka i wyceny pozycji oraz stworzenia adekwatnej dokumentacji, zespół operacyjny powinien być niezależny od zespołu dealerskiego.

b) Wsparcie systemowe oraz możliwości operacyjne powinny być w stanie obsłużyć wszelkie typy transakcji pochodnych, w które angażuje się bank.

c) Techniczne systemy wsparcia powinny generować trafne informacje, wystarczające do okresowego monitorowania koncentracji ryzyka przez zespół dealerski i kierownictwo banku.

1. Jakość personelu.

Kierownictwo powinno rozpatrzyć potrzeby oraz przydzielić odpowiednie środki celem zatrudnienia odpowiednio wykwalifikowanych i doświadczonych pracowników w zespołach operacyjnych.

a) Chociaż struktury organizacyjne banków mogą się różnić między sobą, sprawozdania z operacji dealerskich powinny podlegać kierownictwu wyższego szczebla.

   To gwarantuje, że kierownictwo banku jest świadome znacznego ryzyka operacyjnego.

b) Przy całej złożoności produktów instrumentów pochodnych oraz wielkości i szybkości transakcji, nieodzowne staje się by zespoły operacyjne były w stanie wychwycić wszystkie istotne detale operacji i zidentyfikować błędy.

   Wymaga to kadry odpowiedniej wielkości, o odpowiedniej wiedzy i doświadczeniu.

2. Systemy.

Projekty i potrzeby systemów mogą się różnic w zależności od wielkości i złożoności transakcji pochodnych przeprowadzanym przez bank.

Każdy system powinien zaspokajać potrzeby dokładnego i prawidłowego przetwarzania oraz powinien pozwalać na właściwe monitorowanie koncentracji ryzyka.

a) Systemy operacyjne powinny być dostosowane do potrzeb każdego banku. Użytkownicy końcowi mogą nie potrzebować takiego zautomatyzowania procedur jak banki aktywniej handlujące. Jednakże, wszystkie systemy operacyjne i zespoły powinny odpowiednio zapewniać podstawy przetwarzania, rozliczania oraz kontroli transakcji pochodnych.

b) Im bardziej zaawansowana działalność banku, tym większa potrzeba utworzenia zautomatyzowanego systemu do obsługi zawieranych transakcji, wydajniejszego rozliczania i trafniejszego przygotowywania sprawozdań.

3. Podział obowiązków.

Dla odpowiedniej kontroli wewnętrznej, oddzielenie obowiązków operacyjnych, sprawozdań na temat ryzyka oraz monitorowania ryzyka z zespołu dealerskiego jest istotne .

a) Celem zapewnienia odpowiedniej kontroli nad ewidencją księgową, rozliczaniem i monitorowaniem działalności na rynkach instrumentów pochodnych, obowiązki operacyjne powinny być oddzielone i wypełniane niezależnie od zespołu dealerskiego.

b) Odpowiednia kontrola wewnętrzna powinna obejmować wprowadzanie umów do bazy danych, numerowanie transakcji, rejestrację daty i czasy dokonania transakcji, oraz proces potwierdzania i rozliczania.

c) Kontrole operacyjne powinny być na miejscu celem wyjaśniania sporów dotyczących warunków kontraktu.

W tym kontekście, banki działające jako dealerzy transakcji pochodnych powinny rozważyć wykorzystanie nagrywanych linii telefonicznych dla dealingu i zespołów operacyjnych.

d) Departament operacyjny lub inny zespół lub jednostka niezależna od zespołu dealerskiego powinny być odpowiedzialne za odpowiednie regularne uzgadnianie danych z dealing room i back office. To obejmuje także weryfikację danych pozycji, zysków i strat oraz detali poszczególnych transakcji.

4. Kwestie wyceny.

Banki zaangażowane w finansowe instrumenty pochodne muszą dopilnować by metody jakich używają do ich wyceny były odpowiednie oraz zgodne z właściwymi przepisami w tym zakresie, wymaganiami regulatorów lub powszechnie obowiązującymi międzynarodowymi zasadami rachunkowości i aby założenia podstaw tychże metod byty właściwe.

a) Dealerzy powinni mieć systemy, które dokładnie mierzą wartość ich portfeli instrumentów pochodnych.

Procedury wyceny oraz modele które wybrał bank powinny być stosowane jednolicie i dobrze udokumentowane.

Modele i dodatkowe analizy statystyczne powinny być weryfikowane przed użyciem i w konkretnych warunkach rynkowych.

b) Najlepszym podejściem w sytuacji gdy bank dysponuje odpowiednimi danymi, technikami pomiaru i możliwościami jest wycena portfeli instrumentów pochodnych

bazująca na średnich poziomach cen rynkowych minus stosowne korekty. Korekta powinna odzwierciedlać oczekiwane przyszłe koszty, jak np. niezarobione różnice kursowe, koszty zamknięcia kontraktów oraz koszty administracyjne.

c) Większość użytkowników końcowych oraz niektórzy dealerzy mogą uznać za zbyt kosztowne tworzenie systemu który dokładnie mierzy odpowiednie korekty do średnich cen rynkowych. W takim wypadku, banki mogą wyceniać instrumenty pochodne bazując na poziomach cen oferowanych do kupna i sprzedaży, pod warunkiem że używają cen kupna do długich pozycji oraz cen sprzedaży do krótkich. Takie podejście gwarantuje że instrumenty te nie będą. przeszacowane.

d) Banki stosujące średnie ceny rynkowe powinny być świadome, że średnie ceny rynkowe nie mogą być obserwowalne dla wielu instrumentów.

W takim wypadku, banki powinny zastosować oszacowanie cen rynkowych na podstawie cen na podobnych rynkach lub na podstawie źródeł niezależnych od dealerów banku.

e) Kadra operacyjna banku powinna rozwinąć procedury weryfikacji zasadności wszystkich zmiennych cenowych lub jeśli nie jest to możliwe, powinna ograniczyć koncentrację ryzyka banku poprzez limity pozycji lub koncentracji oraz rozwinąć odpowiednie mechanizmy sprawozdawcze.

f) W zakresie wyceny oraz ewidencji w księgach banku transakcji pochodnych bank musi być przygotowany na odrębne badanie tego obszaru przez biegłych rewidentów.

5. Dokumentacja.

Kierownictwo banku powinno dopilnować by istniał mechanizm w którym dokumentacja transakcji pochodnych jest potwierdzana, utrzymywana i bezpiecznie przechowywana.

a) Powinien istnieć mechanizm kontrolny sprawiający, iż dokumentowanie kontraktów odbywa się we właściwy sposób.

b) Banki prowadzące transakcje pochodne na szerszą skalę powinny rozważyć utworzenie oddzielnego zespołu dokumentacyjnego do kontroli tych transakcji i związanej z nim dokumentacji. Taki zespół może być częścią większego zespołu dokumentacyjnego lub departamentu prawnego.

E. RYZYKA PRAWNE.

Zanim bank zaangażuje się w transakcje pochodne, powinien upewnić się, że transakcje są dopuszczalne w warunkach polskiego prawa oraz, że zarówno on jak i wszyscy jego kontrahenci mają prawne podstawy do zawierania takich transakcji.

Dodatkowo, obok ustalenia przez bank możliwości kontrahentów do zawierania transakcji pochodnych, bank powinien upewnić się że warunki każdej umowy z

kontrahentem, dotyczącej instrumentu pochodnego, są zgodne z prawnego punktu widzenia.

Bank powinien posiadać właściwe procedury zarządzania oraz monitorowania ryzyka prawnego towarzyszącego samym transakcjom pochodnym jak i kontrahentom banku.

a) Banki a szczególnie dealerzy, powinni dopilnować by ich kontrahenci mieli uprawnienia do zawierania transakcji pochodnych, oraz że zobowiązania wynikające z tych transakcji są do wyegzekwowania. Bank musi rozpoznać wszelkie istniejące oraz potencjalne zagrożenia związane z prawną możliwością wchodzenia na te rynki przez wszystkie strony transakcji.

   Zaleca się posiadanie stosownych opinii prawnych w tym zakresie.

b) Bank również powinien upewnić się, że jego prawa odnośnie marży lub zabezpieczenia uzyskanego od kontrahenta są wykonywalne i egzekwowalne.

c) Bank powinien także upewnić się że warunki każdego kontraktu dotyczącego transakcji pochodnych nie posiadają wad prawnych.

   To w szczególności odnosi się do punktów dotyczących:
   (I) czasu zakończenia niezrealizowanych transakcji oraz
   (II) kalkulacji rozliczenia sum do wypłacenia stronom lub między strony po zakończeniu transakcji lub umowy.

d) W banku powinna istnieć właściwa autoryzacja, tzn. odpowiedzialność za przeprowadzanie transakcji pochodnych lub innych transakcji o podobnym charakterze w imieniu banku musi być przydzielona określonej osobie czy grupie osób.

F. ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA.

Kierownictwo banku powinno dopilnować by bank utrzymywał odpowiedni kapitał do pokrycia koncentracji ryzyka (np. ryzyka kredytowego, ryzyka utraty płynności, ryzyka systemowego i operacyjnego) które może wynikać z działalności na rynku instrumentów pochodnych.

Znaczące zmiany wielkości lub zakresu działalności bankowej powinny zainicjować analizę wielkości niezbędnego kapitału potrzebnego.

Analiza powinna zostać zatwierdzona przez kierownictwo banku i powinna być dostępna dla inspektorów nadzoru.

Dodatkowo, oprócz wewnętrznej analizy adekwatności kapitałowej, kierownictwo powinno dopilnować by bank spełniał wszystkie bieżące oraz mogące pojawić się w przyszłości wymogi regulacyjne oraz standardy kapitałowe do prowadzenia finansowych transakcji pochodnych.

Według ważonych ryzykiem wymogów kapitałowych, banki muszą utrzymywać kapitał na poziomie wystarczającym do pokrycia potencjalnej wartości ryzyka w każdej transakcji pochodnej.

NARODOWY BANK POLSKI
GENERALNY INSPEKTORAT NADZORU BANKOWEGO

REKOMENDACJA *B*

z dnia 3 marca 1997 r.

W ZAKRESIE OGRANICZANIA RYZYKA INWESTYCJI KAPITAŁOWYCH BANKÓW

Warszawa, 1997 r.

Wstęp

Inwestycje (zaangażowania) kapitałowe można określić jako inwestowanie kapitału banku w celu powiększenia jego wartości i efektywności poprzez wszelkie zaangażowanie w instrumenty rynku kapitałowego, pieniężnego, nieruchomości lub wszelkie inne przedsięwzięcia mogące przynosić zyski bankowi.

Banki zaangażowane w prowadzenie inwestycji kapitałowych. powinny posiadać sporządzoną w formie pisemnej i zatwierdzoną przez kierownictwo strategię bieżącej, średnio- i długoterminowej polityki inwestycyjnej zapewniającą bezpieczeństwo banku jak i środków finansowych deponowanych przez klientów. Dokonywanie wszelkich zmian w zakresie strategii inwestycyjnej banku winno być zatwierdzane przez jego kierownictwo i odpowiednio umotywowane w formie pisemnej.

Zaleca się bankom dokonywanie cyklicznego przeglądu zasad polityki inwestycyjnej w celu ich adaptacji do bieżących i prognozowanych warunków rynkowych oraz potrzeb banku. Zasady strategii inwestycyjnej powinny być oparte na analizie bieżących i oczekiwanych zmian poziomu inflacji, stóp procentowych, kursów wymiany i innych czynników. Budowa portfela inwestycyjnego powinna odzwierciedlać przyjęte i zatwierdzone w banku cele inwestowania oraz bezpieczeństwo środków gromadzonych przez deponentów w bankach. Portfel inwestycyjny powinien być właściwie zdywersyfikowany. Struktura portfela posiadanych przez bank inwestycji kapitałowych powinna umożliwiać odpowiednie regulowanie płynności (zarówno w skali całego banku jak i portfela inwestycji). W banku powinny być dokonywane przez odpowiednie komórki organizacyjne okresowe analizy dotyczące rynku kapitałowego .

Banki przeprowadzając ocenę wiarygodności podmiotów powinny uwzględnić wszelkie zdarzenia, które mogłyby w sposób znaczący wpłynąć na ocenę danej inwestycji i przyszłą rentowność. Bank powinien posiadać także odpowiednie procedury w zakresie bieżącego prowadzenia całości dokumentacji, jej obiegu i archiwizacji.

Odpowiedzialność za zatwierdzanie wszystkich wysokich wartościowo inwestycji kapitałowych ponosi kierownictwo danej instytucji.

Rekomenduje się monitorowanie przynajmniej w układzie miesięcznym przez kierownictwo banku ogólnego stanu, płynności oraz osiąganej rentowności portfela inwestycji kapitałowych banku.

Monitorowanie to ma służyć także zapobieganiu powstania ewentualnego przekroczenia wszelkich dopuszczalnych wewnętrznych jak i zewnętrznych limitów w zakresie koncentracji inwestycji kapitałowych w skali całego banku.

Rekomenduje się ponadto przeprowadzenie dodatkowych badań i testów przez niezależne osoby w banku (np. zatrudnione w *Pionie Kontroli Wewnętrznej},* dotyczących prawidłowości ewidencji i wyceny w zakresie papierów wartościowych, wkładów, udziałów, dopłat, instrumentów pochodnych oraz dotyczących wszelkich

niepożądanych praktyk, dodatkowo rekomenduje się bankom opracowanie wewnętrznych definicji oraz zasad w zakresie identyfikacji ryzyk związanych z tzw. *dużymi koncentracjami* w zakresie prowadzonych inwestycji kapitałowych oraz ustalenie stosownych limitów wewnętrznych na wszelkie identyfikowane duże koncentracje w zakresie inwestycji kapitałowych.

Definicje

Inwestycje (zaangażowania) kapitałowe - inwestowanie kapitału w celu powiększenia jego wartości i efektywności poprzez wszelkie zaangażowanie w instrumenty rynku kapitałowego, pieniężnego, nieruchomości lub wszelkie inne przedsięwzięcia mogące przynosić zyski bankowi.

Do instrumentów tych można zaliczać np. wszelkie papiery wartościowe, jednostki uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych, wkłady i udziały w spółkach i spółdzielniach, dopłaty do kapitału w spółkach, inne inwestycje w instrumenty rynku pieniężnego i kapitałowego (bony komercyjne, KWIT-y, itd.), wszelkie transakcje w instrumentach pochodnych, gwarantowanie emisji, nabywanie nieruchomości i inne zaangażowania.

Rekomendacje

Strategia i polityka inwestycyjna banku

1. Bank powinien posiadać sporządzoną w formie pisemnej i zatwierdzoną przez kierownictwo (Zarząd, Rada banku) strategię bieżącej, średnio- i długoterminowej polityki inwestycyjnej zapewniającą bezpieczeństwo banku jak i środków finansowych deponowanych przez klientów uwzględniającą w szczególności:
   - krótko, średnio- i długotrwałe cele inwestowania,
   - kwestię określenia inwestycji kapitałowych które są akceptowane przez bank jako przedmiot bezpiecznych inwestycji,
   - zasadę budowy portfela inwestycji i metody zarządzania nim,
   - metody dostosowywania odpowiednich strategii inwestycyjnych do zmian zachodzących na rynku,
   - stosowane techniki pomiaru ryzyka i rentowności inwestycji,
   - stosowane zasady ewidencji księgowej adekwatnej do rodzaju inwestycji,
   - zasady bieżącej wyceny dokonanych inwestycji,
   - zasady przydzielania przez władze banku odpowiednim osobom pełnomocnictw oraz ich odpowiedzialność na poszczególnych poziomach decyzyjnych,
   - poziom i tolerancję ryzyka akceptowane przez bank (np. limit maksymalnych dziennych strat),

- kwotę kapitału możliwą do inwestowania,
- przyszłe zapotrzebowanie na kapitał,
- obowiązujące normy koncentracji zaangażowania kapitałowego banku i zasady ich monitorowania (zwłaszcza w kontekście koordynacji przepływu informacji pomiędzy np. Departamentem Inwestycji Kapitałowych, wydzielonym organizacyjnie i finansowo bankowym biurem maklerskim i Departamentem Kredytów Trudnych),
- zasady zabezpieczające przed przekroczeniem dopuszczalnych limitów koncentracji w skali całego banku,
- zasady udzielania pełnomocnictw w zakresie reprezentacji banku w organach podmiotów, w których jest zaangażowany kapitałowo oraz zasady opracowywania i przedstawiania wniosków w zakresie udzielania rekomendacji dla przedstawicieli banku w organach tych podmiotów,
- zasady i częstotliwość opracowywania okresowych informacji oraz sporządzania oceny podmiotów, w których bank jest zaangażowany kapitałowo,
- zasady zarządzania nieruchomościami przejętymi przez bank w charakterze inwestycji kapitałowej oraz ich efektywność,

2. Dokonywanie wszelkich zmian w zakresie strategii inwestycyjnej banku winno być zatwierdzane przez jego kierownictwo i odpowiednio umotywowane w formie pisemnej.

   Zaleca się bankom dokonywanie cyklicznego przeglądu zasad polityki inwestycyjnej w celu ich adaptacji do bieżących i prognozowanych warunków rynkowych oraz potrzeb banku.

3. Zasady strategii inwestycyjnej powinny być oparte na analizie bieżących i oczekiwanych zmian poziomu inflacji, stóp procentowych, kursów wymiany i innych czynników.

Zarządzanie ryzykiem

1. Budowa portfela inwestycyjnego powinna odzwierciedlać przyjęte i zatwierdzone w banku cele inwestowania oraz bezpieczeństwo środków gromadzonych przez deponentów w bankach.

2. Portfel inwestycyjny powinien być właściwie zdywersyfikowany.

   Dywersyfikacja portfela powinna zapewniać możliwie wysokie bezpieczeństwo zainwestowanego kapitału.

   Przy dywersyfikacji portfela inwestycyjnego bank powinien uwzględniać w szczególności:

- rodzaj inwestycji kapitałowych (w tym np.: forma prawna podmiotu, w który bank angażuje się kapitałowo),
- bieżący jak i przewidywany standing ekonomiczno - finansowy podmiotów (dostęp do źródeł informacji - istotny zwłaszcza przy dokonywaniu inwestycji na rynkach zagranicznych),
- standing ekonomiczno-finansowy podmiotu, którego emisje papierów wartościowych bank zamierza gwarantować ,
- powiązania organizacyjne i kapitałowe podmiotów, w które bank angażuje się kapitałowo,
- zaangażowanie kredytowe banku w te podmioty,
- termin wykupu przez emitenta dłużnych papierów wartościowych z uwzględnieniem ewentualnej możliwości przedstawienia ich do wcześniejszego wykupu zarówno przez emitenta jak i nabywcę ,
- płynność dokonanych inwestycji kapitałowych,
- oczekiwaną rentowność,
- dywersyfikację geograficzną, branżową itd.,

3. Struktura portfela posiadanych przez bank inwestycji kapitałowych powinna umożliwiać odpowiednie regulowanie płynności (zarówno w skali całego banku jak i portfela inwestycji).

4. W banku powinny być dokonywane przez odpowiednie komórki organizacyjne okresowe analizy dotyczące rynku kapitałowego (w tym międzynarodowego) a w szczególności:

a/ analizy ogólnej sytuacji panującej na rynku kapitałowym (bessa, hossa, stagnacja), w podziale na rynek giełdowy i pozagiełdowy,

b/ badanie skłonności inwestorów do inwestowania,

c/ badanie kondycji finansowej podmiotów będących przedmiotem zainteresowania banku z punktu widzenia potencjalnego zaangażowania kapitałowego (w szczególności analizy prospektów emisyjnych i memorandów informacyjnych),

d/ badanie kondycji finansowej oraz wszelkich potencjalnych przyszłych zagrożeń podmiotów w kontekście zasadności angażowania się banku a także ich płynności i rentowności,

e/ analizy zakresu i kierunków zmian stóp procentowych,

f/ porównywanie efektywności i rentowności wszystkich możliwości inwestycyjnych na rynku,

g/ analizy kursów walut, w których dokonane zostały lub zostaną dokonane inwestycje zagraniczne,

h/ poszukiwanie nowych możliwości inwestycyjnych zgodnych z założeniami polityki inwestycyjnej banku,

5. Osoby z zespołu, w którego zakresie obowiązków znajduje się przeprowadzanie analizy rynkowej nie powinny uczestniczyć bezpośrednio w podejmowaniu decyzji inwestycyjnych oraz przeprowadzaniu transakcji.

Zespół ten powinien posiadać własną, na bieżąco aktualizowaną, niezależną bazę informacyjną umożliwiającą przeprowadzanie właściwych analiz. Winien dokonywać oceny przewidywanego wpływu zmian wybranych czynników zarówno makro jak i mikroekonomicznych na kształtowanie się sytuacji ekonomiczno-finansowej podmiotów, w które bank jest zaangażowany i które mogą mieć wpływ na zmianę oczekiwanych zysków.

6. Banki przeprowadzając ocenę wiarygodności podmiotów powinny uwzględnić wszelkie zdarzenia, które mogłyby w sposób znaczący wpłynąć na ocenę danej inwestycji i przyszłą rentowność w szczególności:

a/ nabycie, zbycie lub utrata aktywów o znaczącej wartości,

b/ ogłoszenie upadłości, otwarcie postępowania układowego, otwarcie likwidacji podmiotu,

c/ podjęcie decyzji lub planu połączenia z innym podmiotem,

d/ zmiana biegłego rewidenta,

e/ zmiany na stanowiskach kierowniczych, w szczególności wśród członków organów nadzorczych i zarządzających w poszczególnych podmiotach ,

f/ zmiany w profilu działalności gospodarczej podmiotów.

7. W przypadku nabywania dłużnych papierów wartościowych banki obowiązane są w szczególności do analizy :

a/ celów i warunków emisji - określenia przedsięwzięcia, na które będą przeznaczane środki pochodzące z emisji,

b/ wielkości emisji,

c/ wartości nominalnej i ceny emisyjnej obligacji,

d/ warunków wykupu,

e/ warunków wypłaty oprocentowania,

f/ wysokości i formy ewentualnego zabezpieczenia i oznaczenia przedmiotu zabezpieczenia,

g/ zysku bilansowego osiągniętego w roku poprzedzającym emisje i perspektywy kształtowania wyników finansowych emitenta w wyniku realizacji przedsięwzięcia sfinansowanego z emisji obligacji do czasu całkowitego ich wykupu,

h/ danych umożliwiających potencjalnym nabywcom obligacji orientacje w efektach przedsięwzięcia, które ma być sfinansowane z emisji obligacji oraz zdolności emitenta do wywiązywania się z zobowiązań, wynikających z obligacji,

i/ sprawozdań finansowych emitenta, przynajmniej za ostatni rok obrotowy wraz z opinią biegłego rewidenta, zarówno przed podjęciem decyzji inwestycyjnej, jak w okresie przypadającym do całkowitego wykupu obligacji.

8. Bank powinien posiadać także odpowiednie procedury w zakresie bieżącego prowadzenia całości dokumentacji, jej obiegu i archiwizacji.

9. Odnośnie papierów wartościowych, udziałów , nieruchomości oraz innych składników majątkowych przejmowanych przez bank za długi w ramach ich restrukturyzacji obowiązywać winny także wyżej przedstawione zasady.

10. Rekomenduje się bankom szeroko zaangażowanym w transakcje na rynku kapitałowym oraz pieniężnym powołanie np. Komitetu Polityki Inwestycyjnej, w którego gestii byłoby między innymi zatwierdzanie wszystkich wysokich wartościowo inwestycji kapitałowych.

Usytuowanie, warunki organizacji, jak i zakres odpowiedzialności i zadań członków Komitetu są indywidualną sprawą każdego banku. Odpowiedzialność za zatwierdzanie wszystkich wysokich wartościowo inwestycji kapitałowych ponosi kierownictwo danej instytucji.

11. Rekomenduje się monitorowanie przynajmniej w układzie miesięcznym przez kierownictwo banku ogólnego stanu, płynności oraz osiąganej rentowności portfela inwestycji kapitałowych banku.

Monitorowanie to ma służyć także zapobieganiu powstania ewentualnego przekroczenia wszelkich dopuszczalnych wewnętrznych jak i zewnętrznych limitów w zakresie koncentracji inwestycji kapitałowych w skali całego banku.

- w tym celu w banku powinien istnieć właściwy System Informacji dla Kierownictwa, umożliwiający generowanie właściwych informacji we właściwym czasie. Informacje posiadane przez kierownictwo powinny umożliwiać ocenę realizacji zadań polityki inwestycyjnej, realizowanej przez poszczególne piony banku oraz wskazywać na bezpieczeństwo środków deponentów lokowanych jako inwestycje kapitałowe banku.

12. Osoby odpowiedzialne za przeprowadzanie transakcji na rynkach kapitałowych powinny posiadać stosowne przygotowanie zawodowe oraz umiejętności oceny i monitorowanie ryzyk towarzyszących poszczególnym inwestycjom.

13. Rekomenduje się przeprowadzenie dodatkowych badań i testów przez niezależne osoby w banku (np. zatrudnione w *Pionie Kontroli Wewnętrznej),* dotyczących prawidłowości ewidencji i wyceny w zakresie papierów wartościowych, wkładów,

udziałów, dopłat, instrumentów pochodnych oraz dotyczących wszelkich niepożądanych praktyk.

14. Rekomenduje się bankom opracowanie wewnętrznych definicji oraz zasad w zakresie identyfikacji ryzyk związanych z tzw. *dużymi koncentracjami* w zakresie prowadzonych inwestycji kapitałowych.

    W tym celu banki powinny :

    a/ określić wewnętrzne zasady identyfikacji klientów blisko powiązanych (w tym np. powiązanych kapitałowo i organizacyjnie),

    b/ określić zasady koncentracji miedzy innymi w zakresie :
    - tego samego rodzaju papierów wartościowych,
    - papierów wartościowych posiadających ten sam rodzaj zabezpieczeń,
    - papierów wartościowych posiadających zbliżoną charakterystykę ryzyka.

    Wewnętrzne zasady *weryfikacji i klasyfikacji klientów* powiązanych powinny być zgodne z obowiązującymi przepisami w tym zakresie.

15. Rekomenduje się ustalenie stosownych limitów wewnętrznych na wszelkie identyfikowane duże koncentracje w zakresie inwestycji kapitałowych.

NARODOWY BANK POLSKI
GENERALNY INSPEKTORAT NADZORU BANKOWEGO

REKOMENDACJA *C*

z dnia 3 marca 1997 r.

DOTYCZĄCA ZARZĄDZANIA RYZYKAMI ZWIĄZANYMI Z DUŻYMI KONCENTRACJAMI

Warszawa, 1997 r.

Wstęp

Każdorazowo wszelkie kwestie związane z tzw. dużymi koncentracjami należy rozpatrywać w odniesieniu do ogólnej sytuacji banku, jego kondycji finansowej, jakości kadry kierowniczej, ogólnej jakości portfela aktywów banku.

Naczelnym zadaniem kierownictwa banku powinna być troska o właściwą jakość aktywów, ich dywersyfikację, rentowność oraz zapewnienie adekwatnego kapitału.

Jakość aktywów i ich rentowność może być silnie związana z koncentracją.

Właściwe procedury kredytowe, zasady administracji kredytów oraz tryb zatwierdzania nowych transakcji powinny dostarczać właściwy poziom kontroli wszystkich ryzyk związanych z dużymi koncentracjami, z nowymi kredytami i pożyczkami oraz wszelkimi zobowiązaniami pozabilansowymi.

Z problemem dużych koncentracji mamy do czynienia również po stronie pasywnej bilansu banku (depozyty, lokaty zaciągnięte w innych bankach, środki na rachunkach bankowych).

Aczkolwiek pozycjom tym nie towarzyszy ryzyko kredytowe, to jednak wcześniejsze, nagłe, nieoczekiwane wycofanie środków z banku może poważnie wpłynąć na stabilność całej instytucji.

Wzrost bazy depozytów odgrywa ważną rolę w rozwoju banku, jednakże nie może odbywać się kosztem bezpieczeństwa i stabilności. Zapisy ustawy Prawo bankowe mają na celu wyeliminowanie podstawowych ryzyk związanych z brakiem odpowiedniej dywersyfikacji.

Niniejszy dokument dotyczy również innych nie objętych uregulowaniami ustawowymi koncentracji stanowiących nadmierne zaangażowania banku.

W przypadku wszystkich zidentyfikowanych koncentracji aktywów i innych wierzytelności kierownictwo banku musi być świadome obecnych i przyszłych tendencji, prognoz jak i obecnie identyfikowanych trendów rynkowych mogących mieć jakikolwiek negatywny wpływ na sytuację danego klienta banku.

Wskazujemy również, że wszelkie dotychczas wydawane interpretacje GINB w tym zakresie w szczególności np. pismo NB/ZPN/ 657/96 z dnia 15 lipca 1996r. zachowują swoją aktualność.

Niniejsze rekomendacje dostarczają podstawowe zasady i wymagania w zakresie sformułowania polityki banku, określenia i zatwierdzenia stosownych limitów, ostrożnościowych wymagań w zakresie zarządzania ryzykiem.

Każdy bank oraz oddział banku powinien wykorzystywać zalecenia zawarte w poniższej Rekomendacji.

2 Definicje

Duże koncentracje - wszelkie wierzytelności (bilansowe jak i pozabilansowe, udzielone jak i otrzymane , warunkowe oraz bezwarunkowe) w stosunkach bank-klient, bank - grupa blisko powiązanych klientów, bank - inny bank równe lub przekraczające 15% kwoty funduszy własnych banku wyliczanych na potrzeby nadzoru bankowego.

Duże koncentracje stanowią. wartości nominalne brutto danych wierzytelności (tzn. przed ich przemnożeniem przez wagi ryzyka, uwzględnieniem wartości utworzonych rezerw celowych) na te wierzytelności.

W przypadku transakcji zawieranych w walutach obcych i stanowiących duże koncentracje należy przyjmować kursy wymiany obowiązujące w dniu zawierania umowy.

Fundusze własne banków - fundusze wyliczane na potrzeby nadzoru bankowego, stanowiące bazę odniesienia dla ostrożnościowych regulacji nadzorczych.

Grupa blisko powiązanych klientów - grupa ta istnieje jeżeli:

1/ nie można wskazać, iż nie ma wzajemnych powiązań, działalność dwóch lub więcej podmiotów stanowi jedno, pojedyncze ryzyko ponieważ jeden z nich posiada, bezpośrednio lub pośrednio kontrolę nad innym podmiotem, bądź podmiotami; lub

2/ poszczególne podmioty są. powiązane ze sobą w ten sposób, że kondycja finansowa jednego z nich może mieć jakikolwiek wpływ na kondycję drugiego podmiotu lub innych podmiotów, lub te same czynniki mogą wpływać na kondycję obu podmiotów lub pozostałych podmiotów grupy.

Powiązania kapitałowe lub organizacyjne - jedna z form powiązań mogących stanowić o istnieniu grupy blisko powiązanych podmiotów.

We wszystkich takich przypadkach wartość koncentracji w stosunkach z pojedynczymi podmiotami powinna być zagregowana i traktowana jako jedna, pojedyncza koncentracja wobec grupy blisko powiązanych klientów.

Kierownictwo banku - Zarząd, Rada banku

Rekomendacje

Zasady polityki banku

1. Każdy bank musi posiadać wewnętrzne zasady polityki, stosowne procedury oraz limity w stosunku do dużych koncentracji.

2. Zasady w układzie minimalnym powinny odnosić się do wszelkich wierzytelności w stosunku do:

   a) indywidualnych klientów banku, w tym:
   - grupy blisko powiązanych klientów,
   - klientów działających w jednej branży (wytwarzających ten sam asortyment produktu, lub jego substytut),
   - klientów powiązanych wzajemnymi umowami np. kooperacyjnymi (dostawca, odbiorca, kooperanci),
   - klientów pochodzących z tego samego rejonu geograficznego,
   - klientów niepowiązanych ze sobą, ale oferujących bankowi to samo zabezpieczenie,

   b) instytucji finansowych (wykaz instytucji według aktualnie obowiązującego Wzorcowego Planu Kont Banków),

   c) instytucji niefinansowych,

   Jednocześnie rekomenduje się bankom opracowanie wewnętrznych norm i procedur w zakresie dużych koncentracji wobec:

   a) gałęzi, branż, sektorów gospodarki,

   b) obszarów geograficznych, poszczególnych krajów (z uwzględnieniem analiz ryzyka kraju),

   c) rodzajów zabezpieczeń przyjmowanych przez bank.

3. Zasady powinny być stosowane w odniesieniu do polityki kredytowej banku, polityki w zakresie inwestycji kapitałowych banku, polityki dotyczącej źródeł finansowania, polityki w zakresie obrotu instrumentami pochodnymi.

   Powinny uwzględniać również zasady polityki odnośnie zarządzania ryzykiem płynności i stopy procentowej.

4. Zasady te powinny być sporządzone w formie pisemnej i zatwierdzone przez kierownictwo banku.

5. Wszelkie istotne zmiany obowiązujących w banku zasad dotyczących dużych koncentracji wymagają akceptacji kierownictwa.

Limity

1. Bank powinien określić wewnętrzne limity w stosunku do podmiotów / obszarów wymienionych wcześniej w pkt. 2.

   Rekomenduje się, aby wewnętrzne limity banku były bardziej szczegółowe i ostrożniejsze od limitów zewnętrznych nakładanych np. przepisami ustawy *Prawo bankowe* oraz innymi przepisami.

2. W przypadku ustanawiania polityki wewnętrznych limitów i norm banku w zakresie szeroko pojętej koncentracji należy wskazać wyraźne zdefiniowanie poszczególnych limitów oraz sytuacje, w których dopuszczalne będzie ewentualne przekroczenie takich norm, warunki autoryzacji tych przekroczeń oraz procedury operacyjne.

3. Przy określaniu wysokości wewnętrznych limitów jak również ustalaniu poziomu akceptacji danych koncentracji przez bank, jak i stopnia zarządzania tymi koncentracjami należy brać pod uwagę różnorodne czynniki, jak np.:
   - analizę sytuacji ekonomiczno - finansowej kontrahenta,
   - status prawny oraz wszelkie ryzyka prawne im towarzyszące,
   - charakter i naturę stosunku łączącego bank z kontrahentem (klient, udziałowiec itp.),
   - stopień zabezpieczenia danej wierzytelności, uwzględniając zarówno wartość, jakość, jak i prawdopodobieństwo wyegzekwowania tego zabezpieczenia,
   - wymagalność / zapadalność wierzytelności banku,
   - doświadczenia i praktykę banku w zakresie przeprowadzania danych transakcji,
   - doświadczenia i wnioski banku ze współpracy z danym kontrahentem,- analizę poziomu konkurencji ze strony innych instytucji finansowych i niefinansowych, analizę wpływu ogólnokrajowej sytuacji gospodarczej oraz polityki pieniężno-kredytowej na duże koncentracje.

4. Dla właściwego ustalenia poziomu limitów wewnętrznych rekomenduje się bankom zapewnienie sobie dostępu do odpowiednich, wiarygodnych informacji ekonomicznych i ogólnorynkowych dotyczących każdego obszaru dużych koncentracji (np. wskaźniki makroekonomiczne, branżowe, informacje dotyczące trendów gospodarczych z uwzględnieniem projekcji wysokości stóp procentowych, kursów wymiany, analizy ryzyka politycznego, ratingi, itd.)

5. Do wewnętrznych limitów dużych koncentracji bank może nie zaliczać:
   - wierzytelności banku powstających np. w trakcie przeprowadzania rozliczeń transakcji walutowej zawartej przez bank z kontrahentem, w sytuacji gdy instytucja raportująca dokonała swojej płatności dla kontrahenta, ale nie otrzymała jeszcze zapłaty, w okresie do dwóch dni pracujących po dokonaniu płatności. Po okresie tych dwóch dni daną. wierzytelność traktuje się jako koncentrację.

Jednakże od banków wymaga się właściwego i szczególnego nadzorowania wewnętrznego wszystkich ryzyk w zakresie transakcji rozliczeniowych, w szczególności gdy mogą one narażać bank na jakiekolwiek straty.

6. Z limitów dużych koncentracji mogą być wyłączane koncentracje w stosunku do niektórych podmiotów ze względu na ich specyficzny charakter.

   I tak np. transakcje depozytowo-lokacyjne w innych bankach na okres nie przekraczający 1 roku, transakcje zabezpieczone poręczeniem lub gwarancją rządową bądź międzynarodowych instytucji finansowych nie są traktowane jako duże koncentracje. Wyłączenie tych koncentracji z limitów nie oznacza, iż nie towarzyszy im żadne ryzyko. W szczególności depozytowo-lokacyjne transakcje międzybankowe muszą być przeprowadzane zgodnie z wewnętrznymi procedurami w tym zakresie, stosownie do zasad sztuki bankowej. Muszą mieścić się w ramach limitów obowiązujących w banku.

7. W zakresie tworzenia limitów dla banków oraz innych instytucji finansowych bank powinien brać pod uwagę **przynajmniej** następujące elementy:
   - wyniki szczegółowych, przeprowadzanych cyklicznie analiz dotyczących kondycji ekonomiczno-finansowej danego banku,
   - ogólną ocenę szeregu elementów jakościowych (renoma danej instytucji, rating kredytowy, konkurencyjność, wiarygodność, rodzaj i struktura klientów, wysokość proponowanego oprocentowania, skład i struktura akcjonariuszy, jakość kierownictwa, analizy porównawcze w ramach grup rówieśniczych banków),
   - analizę wszelkich ryzyk (polityczne, stopy procentowej, płynności, walutowe i inne)

8. Limity muszą być zatwierdzone przez kierownictwo banku oraz dostępne w formie pisemnej. Również stosowne opracowania analityczne wykorzystywane do określenia wysokości limitów powinny być dostępne dla inspektorów wykonujących czynności nadzoru bankowego.

9. Każdorazowo podczas prowadzenia inspekcji na miejscu przez inspektorów wykonujących czynności nadzoru bankowego bank musi być przygotowany do merytorycznego uzasadnienia ustalonej wysokości limitów i norm wewnętrznych (w tym również dotyczących międzybankowych transakcji depozytowo - lokacyjnych).

Zarządzanie ryzykiem

1. Wszelkie kredyty i pożyczki udzielone grupie blisko powiązanych klientów (bezpośrednio i pośrednio), kredyty i pożyczki zabezpieczone przez jednakowe, lub jednorodne zabezpieczenia np. papier wartościowy lub papiery wartościowe o wspólnej charakterystyce, podobnym ryzyku, kredyty czy pożyczki dla branży czy gałęzi gospodarki o podobnej charakterystyce ryzyka, jak również inne wierzytelności banku - w tym transakcje pochodne - w stosunku do swoich klientów powinny być włączane do jednorodnych grup klientów i rozpatrywane pod kątem koncentracji ryzyka i potencjalnych zagrożeń dla banku.

Kwalifikacja do grup jednorodnych powinna odbywać się z wykorzystaniem analizy i oceny relacji rynkowych oraz analizy wzajemnych powiązań. Jeżeli dany produkt, rodzaj usługi bankowej czy klient ma podobna charakterystyka ryzyka oznaczać to może, że w sytuacjach niekorzystnych, przeciwnych, nieoczekiwanych zmian trendów rynkowych podobne ryzyko zagraża temu typowi produktów, usług czy całej grupie klientów.

2. Oczekuje się, że powstałe duże koncentracje powinny być w rozsądnie określonym okresie czasu ograniczane do bezpiecznego poziomu.

   Bank powinien w niektórych przypadkach opracować plan ograniczania wysokich wartościowo koncentracji, biorący pod uwagę określone, identyfikowane oraz przewidywane scenariusze rynkowe.

   Nadmierne, czasem niepożądane koncentracje w niektórych przypadkach nie będą mogły być natychmiast zmniejszane, jednakże przedmiotem kontroli podczas inspekcji nadzorczych będzie badanie polityki kierownictwa i wewnętrznych procedur w bankach w tym zakresie.

   Bank w ramach opracowanego przez siebie programu redukcji koncentracji powinien wskazywać inne alternatywne (długo- i krótkoterminowe) możliwości rozwiązania tego tematu, jak np. zwiększenie bazy kapitałowej, wykorzystywanie kredytów konsorcjalnych, uzyskiwanie gwarancji Skarbu Państwa.

3. Rekomenduje się bankom przeprowadzanie okresowych przeglądów wszystkich dużych koncentracji w celu oceny towarzyszącego im ryzyka oraz umożliwiających podejmowanie przez kierownictwo banku właściwych decyzji w zakresie zarządzania tymi koncentracjami w tym również okresowe weryfikacje limitów.

4. Wszystkie szeroko rozumiane duże koncentracje powinny być osobno ewidencjonowane w specjalnych rejestrach.

5. Bank powinien posiadać wewnętrzne zasady, system oraz procedury mierzenia, monitoringu oraz analizy wszystkich ryzyk związanych z dużymi koncentracjami.

6. Przy wykazywaniu oraz raportowaniu wszystkich dużych koncentracji nie dopuszcza się saldowania należności i zobowiązań wobec klienta lub grupy blisko powiązanych klientów chyba, że inne przepisy dopuszczają takie saldowanie.

   Polityka banku w tym zakresie musi być dokładnie określona oraz konsekwentnie realizowana.

Wymagania kontrolne i nadzorcze

1. W banku musi istnieć system kontroli wewnętrznej, umożliwiający cykliczny przegląd wszystkich dużych koncentracji.

Rekomenduje się wyodrębnienie w raporcie pokontrolnym sporządzanym przez służby kontroli wewnętrznej specjalnej sekcji z omówieniem ryzyka dużych koncentracji istniejących w banku zarówno po stronie aktywów, pasywów jak i zobowiązań pozabilansowych.

2. Wszystkie nowe oraz istniejące koncentracje powinny być przynajmniej jeden raz w miesiącu raportowane kierownictwu instytucji

3. Wszelkie duże koncentracje będą podlegały szczegółowej kontroli ze strony inspektorów wykonujących czynności nadzoru bankowego.

Ze względu na duże trudności w precyzyjnym zdefiniowaniu dużych koncentracji i wzajemnych powiązań pomiędzy poszczególnymi podmiotami - silnych na tyle aby uprawniały one kontrolującego do ich traktowania jako jedno zagregowane ryzyko- w niektórych-sytuacjach może powstać konieczność pozostawienia nadzorcy osądu o uznaniu danej koncentracji za dużą koncentrację popartego właściwą argumentacją i materiałem źródłowym zgromadzonym podczas inspekcji na miejscu w banku.

Duże koncentracje w zakresie instrumentów pochodnych

1. Rekomenduje się bankom zaangażowanym w przeprowadzanie transakcji pochodnych opracowanie szczegółowych, wewnętrznych zasad traktowania dużych koncentracji związanych z tymi transakcjami i ustalenie stosownych limitów ostrożnościowych dla wszystkich typów transakcji. Limity powinny uwzględniać możliwe narażenie banku z tytułu ryzyka rynkowego, kredytowego, kursowego, płynności, stopy procentowej, prawnego. Powinny być ustalone dla wszystkich potencjalnych kontrahentów i pośredników transakcji w tym np.: instytucje finansowe, niefinansowe, izby rozliczeniowe, giełdy. Do powyższych zasad należy stosować wszystkie elementy omówione we wcześniejszych punktach.